

Klushuisbewoners als Best Persons?

Reflectie en evaluatie

Jonathan van den Heuvel

P5 | 14 april 2015

REFLECTIE EN EVALUATIE

In deze reflectie zal ik verantwoording afleggen van mijn keuzes die ik gemaakt heb tijdens mijn afstudeeronderzoek. Door terug te kijken op de gehele periode moet ik mijn eigen werkwijze kritisch onder ogen te zien en daarvan leren richting de toekomst. Daarbij focus ik allereerst op het onderwerp (5.4.1), daarna zal ik meer zeggen over het eindproduct (5.4.2) en tenslotte zal ik op het proces reflecteren. Hierbij maak ik een onderscheid tussen mijn het onderzoeksproces (5.4.3) en de reflectie op mijn persoonlijke ontwikkeling (5.4.4).

5.4.1 REFLECTIE OP HET ONDERWERP

De beoogde transitie van de verzorgingsstaat naar een participatiesamenleving was een van de aanleidingen voor mijn onderzoek waarin bewonersparticipatie en klushuisbewoners centraal stonden. In aanvulling hierop heb ik tijdens mijn onderzoek gebruikt gemaakt van de bestaande theorie over best persons (als spiegel voor de klushuisbewoners) en het mentaal eigenaarschap (het veronderstelde onderbewuste proces wat plaats vindt bij betrokkenheid en participatie). Dit leidde er toe dat ik met vier kernbegrippen aan het werk ben gegaan. Ik heb alle begrippen vrij uitvoerig bestudeerd en uitgedroogd waardoor er een zeer complete literatuurstudie ontstond. Achteraf gezien had ik in de beginfase al duidelijk moet zijn welke aspecten ik wel en niet zou meenemen in mijn onderzoek. Hierdoor had de literatuurstudie doelgerichter kunnen worden uitgevoerd. Tijdens het onderzoek heb ik de lijn van mijn beoogde eindresultaat goed kunnen vasthouden, al moet ik ook vaststellen dat mijn verwachtingen tijdens het empirisch onderzoek enkele kanten zijn bijgesteld.

Op basis van mijn beperkte voorkennis verwachtte ik dat klushuisbewoners voor sociale menging en integratie met de andere wijkbewoners zouden zorgen. Deze sociale integratie had een voedingsbodem kunnen zijn waarlangs zowel de oude als nieuwe buurtbewoners samen actief zouden participeren in de woonomgeving. En eigenlijk hoopte ik dat daarmee de kansen van bestaande bewoners zouden worden vergroot. Daarom hadden de klushuizen een goed voorbeeld kunnen zijn van wat de overheid met de participatiesamenleving beoogde. Echter moeten we concluderen dat de sociale integratie tussen verschillende bevolkingsgroepen een utopie (b)lijkt te zijn. Mensen zoeken contacten en delen ervaringen met soortgenoten met eenzelfde leefstijl en niet zozeer met buurtgenoten. Vanuit mijn onderzoek heb ik verschillende voorbeelden van bewonersparticipatie kunnen ontdekken en analyseren. Hier zijn zowel wetenschappelijk als sociaal relevante lessen getrokken die meer participatie met het oog op de toekomst kunnen versterken. Tegelijk bevestigde de onderzoeksresultaten ook de bestaande literatuur. Binnen mijn onderzoek speelden de komst van kinderen een belangrijke rol in het ontstaan van participatie. Dit inzicht had ik vanuit de literatuur niet ontdekt en vraagt daarom verdere overdenking en eventueel vervolgonderzoek.

Tijdens het onderzoek heb ik veel houvast gehad aan de publicaties over best persons. Allereerst schetste het duidelijk de context van systeem- een leefwereld waarin bewonersparticipatie vorm kon krijgen. Tegelijkertijd gaf het ook een duidelijk raamwerk waarin ik de klushuisbewoners kon leggen. Op het moment dat je voorkennis beperkt is kan een raamwerk (of spiegel) handvatten bieden voor de richting van het eigen onderzoek. Daardoor ben ik beter in staat geweest om de kwaliteiten van de klushuisbewoners in kaart te brengen. Toen ik in maart 2015 op

het Kenniscongres Vernieuwing Verbinden van Corpovenista (2015) was viel het mij op dat veel professionals eigenlijk geen idee hadden van een typologie of de kwaliteiten van een actieve bewoner/huurder. Vanuit mijn onderzoek kan ik richtingaanwijzers geven die zowel wetenschappelijk als praktisch iets kunnen toevoegen.

Zoals ik straks ook nog verder zal beargumenteren heb ik erg veel moeite gehad met het operationaliseren van het begrip mentaal eigenaarschap binnen de scope van mijn onderzoek. Ik weet ook niet of ik daar achteraf gezien goed in ben geslaagd. Mentaal eigenaarschap bleef voor mij vaak erg abstract, terwijl ik dat waarschijnlijk niet had gehad als ik meer had gedacht in termen van 'betrokkenheid bij'. In de volledige breedte van de volkshuisvesting is het duidelijk dat bewoners zelf meer invloed willen hebben over zowel de woning als woonomgeving. Mentaal eigenaarschap kan een waardevol inzicht geven over het onderbewuste proces en de motivaties achter iemands handelen, maar de onderzoeker moet zorgen dat hij het begrip ook praktisch kan vertalen en communiceren. Tegelijkertijd moet men goed beseffen dat de transitie naar een participatiesamenleving niet betekent dat de bewoners alles zelf maar kunnen en willen gaan doen. Boven alles geldt dat het altijd om een samenwerking gaat tussen overheden en bewoners, waarin de rol van de overheid alles kan maken of breken. Bewoners willen wel, maar wachten het antwoord van de systeemwereld af.

5.4.2 REFLECTIE OP HET PRODUCT

Er mag van een wetenschappelijk onderzoek worden verwacht dat het relevant en toepasbaar is voor de dagelijkse praktijk. De sociale relevantie en toepasbaarheid van dit onderzoek worden sterk verhoogd doordat ik enkel en alleen met de bewoners zelf heb gepraat. Ik beschrijf en analyseer hun verhaal zonder dat daar een verborgen agenda van een professional achter zit. De verhalen komen direct uit de beleavingswereld van de bewoner en laten zien hoe zij de dagelijkse realiteit ervaren. Juist daarom kan dit onderzoek zo relevant zijn.

Het gebruikerspotentieel van dit onderzoek komt na voren door (a) vast te stellen welke kwaliteiten de klushuisbewoners hebben, (b) op welke manier en in welke mate zij zich actief in zetten voor de woonomgeving en (c) een koppeling te maken met het begrip mentaal eigenaarschap.

Allereerst is er een duidelijk beeld ontstaan van de kwaliteiten van de klushuisbewoners. Met betrekking tot het klushuis was hier al het een en ander over bekend, maar mijn onderzoek voegt iets toe door zijn focus op de woonomgeving. Dit heeft geresulteerd in een solide en overzichtelijk schema waarin de kwaliteiten van de klushuisbewoners zijn uitgewerkt. Dit totaaloverzicht had ik op voorhand ook beoogd.

Ten tweede heb ik geprobeerd om de succesvolle initiatieven in de woonomgeving te analyseren. Hierbij heb ik in het bijzonder op de motieven, de rol van de buurtbeleving en de contacten die men had gelet. Daarbij heb ik vaak de theorie kunnen bevestigen. Ik geef tevens inzicht in de randvoorwaarden voor succes en de rol van gemeente in het geheel. Op basis van mijn onderzoek kunnen er lessen worden getrokken waardoor bewonersinitiatief beter geactiveerd kan worden.

Een kwetsbaar punt van dit onderzoek is de doorkoppeling naar het begrip mentaal eigenaarschap. Tijdens het empirisch onderzoek is mentaal eigenaarschap geen

integraal onderdeel geweest van de vragen, maar beoogde ik om naar aanleiding van de onderzoeksresultaten een reflectie te maken op het begrip. In mijn conclusies presenteer ik een verondersteld model van mentaal eigenaarschap in de tijd. In de basis sta ik achter dit model, maar de uitwerking en daarmee ook de toepasbaarheid had beter moeten. Hierdoor kan het model meer vragen gaan oproepen dan dat het antwoorden geeft.

5.4.3 REFLECTIE OP HET ONDERZOEKSPROCES

Po – Voorbereiding op het afstuderen

Op het moment dat ik aan mijn Master Real Estate & Housing begon had ik nog geen idee welke richting mij het meest zouden gaan interesseren. Als ik nu terugblik is Housing de rode draad geweest. De colleges over de woningmarkt en het politieke beleid er omheen intrigeerde mij vanaf dag één. In het eerste semester schreef ik een paper over *Shrinking Cities* en tijdens het tweede semester verdiepte ik mij in *Particulier Opdrachtgeverschap*. Deze voorkennis heeft ervoor gezorgd dat het onderwerp een prominente plek in deze onderzoekscriptie heeft ingenomen. Met mijn keuzevakken was ik deels ook met volkshuisvesting bezig. Bij het vak *Designing of Housing Programs* leerde we statistische analyses te maken op basis van de database van het WOnN2012. In het verlengde van mijn woningmarkt interesse volgde ik het vak *Intermediate Economics* om beter te begrijpen hoe markten op macro economisch niveau werken.

P1 – Voorlopig onderzoeksplan

Ondanks veel getwijfel – inderdaad keuzes leren maken – wilde ik mij graag verder verdiepen in het de volkshuisvesting. Toen de opzet van de start van het afstudeerproces – bij wijze van pilot – werd omgegooid besloot ik mij in te schrijven voor het in mijn ogen enige echte volkshuisvestelijke thema *Mental Ownership*. Bij de start van het afstuderen was ik erg zoekende waar mijn interesses binnen het thema lagen. Het proces tot aan de P1 heb ik als erg uitdagend ervaren. Je hoefde vrij weinig en kon vanuit de breedte in allerlei onderwerpen te duiken. Na een aantal werken heb ik de knoop doorgehakt en ben ik blijven werken met de thema's zoals ik ze nu ook heb gebruikt. Mijn leermoment uit deze fase is dat ik mij misschien meer had moeten *voorbereiden op de start van het afstudeerproces*. Ik had geen enkel concreet idee waar ik heen wilde en wat mij intrinsiek zou motiveren. Daarnaast is het zeer raadzaam om *in de vroege fase vooral veel mensen te spreken*. Tegen aankomende afstudeerstudenten zou ik willen zeggen: *Ga het veld in en praat met professionals*. Hier kan je tijdens het eerste jaar van je master natuurlijk al uitstekend mee beginnen.

P2 – Definitief onderzoeksplan

Tijdens deze periode krijgt het onderzoeksplan vorm. De labmeetings met Sake Zijlstra, Kees van der Flier en Reinier van der Kuij gaven het geheel sturing en die momenten heb ik als erg nuttig ervaren. Ik heb twee verkennende interviews gehouden en ben de literatuur ingedoken. Daarbij is er veel tijd gestoken in het begrip mentaal eigenaarschap. Achteraf gezien heeft daar mijn inziens teveel nadruk op gelegen. Het zorgde ervoor dat ik het begrip erg lang krampachtig vasthield zonder een goede vertaalslag te maken naar de praktijk. Ik merkte in de verkennende gesprekken dat het begrip me door zijn onbekendheid verlamde en dat ik het liever ontweek. Hoe gek het misschien ook klinkt, maar als het begrip

vervangen was door bijvoorbeeld betrokkenheid had ik mijn onderzoek er misschien wel anders uitgezien. Een tip zou daarom zijn om al je kernbegrippen niet alleen theoretisch te beheersen, maar vooral te ontdekken hoe je er praktisch mee uit de voeten kan. *Blijf niet hangen in je theoretische modellen, maar operationaliseer de theorie.*

P3 – Voortgang empirisch onderzoek

In de zomerperiode kwam mijn afstudeerstage bij de Gemeente Rotterdam rond. Ik ben blij dat ik die kans heb gekregen, want ik heb in de loop van de maanden heel veel geleerd van wat het betekend om als ambtenaar elke dag weer samen te werken aan de stad. Vanaf het begin werd ik betrokken bij de werkoverleggen en leerde ik de actuele vraagstukken kennen. Na een aantal sessies heb ik mij vooral op mijn eigen onderzoek gestort. Achteraf gezien was het zinvoller geweest om gedurende de onderzoeksperiode meer met de praktijk mee te kijken. Ik heb het onderzoek erg zelfstandig uitgevoerd waardoor ik ook wel teveel in de theorie bleef hangen. Een tip is dan ook: *Blijf actief betrokken bij de praktijk van je afstudeerbedrijf.* In de eerste maand is het interviewschema samengesteld en konden er met behulp van de gemeente relatief eenvoudig respondenten worden benaderd. Tussen 30 september en 9 oktober hield ik de eerste negen interviews. Na deze interviews ontstond er een groot dieptepunt omdat mijn veronderstellingen niet overeenkwamen leken te komen met de praktijk. Vanuit de theorie had ik hoog en idealistisch ingezet. Ik begon voortvarend met de eerste interviews, maar merkte al gauw dat de praktijk veel weerbarstiger was als wat ik theoretisch had verondersteld. Achteraf gezien had ik op voorhand misschien meer verkennende interviews moeten houden. De ervaringen uit de praktijk demotiveerde enorm en richting de P3 zat ik vol twijfels over de richting van het restant van het onderzoek. Juist hier heb ik achteraf veel van geleerd. Door het afstuderen bij de Gemeente Rotterdam leerde ik de waarde zien van praktijkonderzoek en het gevaar van alleen maar theoretisch bezig zijn achter een tekentafel – waarvan ik toch wel een handje heb. Zo is ook het ideaal van een participatiesamenleving leuk bedacht, maar het realiseren daarvan is veel weerbarstiger. Een afstudeerproces zal door de onervarenheid van de onderzoeker altijd dieptepunten kennen. *Wees daarom niet bang om fouten te maken, maar gebruik ze om er sterker van te worden.*

P4 – Afronding empirisch onderzoek

In de tijd na mijn P3 was ik zoekende naar het vervolg op mijn afstudeeronderzoek. Tegelijk was de motivatie ook helemaal verdwenen. Ik besloot mijn gedachten wat te verzetten en ben mij actiever gaan inzetten voor de landelijke vastgoed studievereniging FRESH. Met een team van zes heb ik vijf maanden lang aan het 4-daagse Consultancy Week event gewerkt. Het was een groot succes waarbij ook veel interessante marktpartijen hun steun verleenden. Ook zelf heb ik waanzinnig veel van deze periode geleerd. Ik sta dan ook nog steeds volledig achter deze keuze. Tegelijk liep mijn afstuderen hierdoor een kwartaal uit. De tip die ik dan ook wil meegeven: *Soms kan het nuttig zijn om je gedachten even op andere dingen te focussen.* Vind hierin een goede balans zonder daarbij je afstuderen teveel geweld aan te doen. Na de P3 werd het ook wel snel duidelijk dat ik op dezelfde weg door moest blijven gaan. Ik heb van 4 t/m 21 november een tweede sessie van negen interviews gehouden. Hierdoor kwam het totaal aantal respondenten op 18. Dit was veel meer dan de op voorhand beoogde 12. Qua data kon ik dus dik tevreden zijn.

In de maanden daarna waarin ik relatief minder tijd had voor mijn afstudeeronderzoek ben ik mijn bevindingen gaan uitschrijven. Dit heb ik aan de hand van drie locaties gedaan. Achteraf gezien was het niet nodig geweest om de bevindingen per locatie uit te werken. Hierdoor kan het empirisch hoofdstuk wat langdradig ogen. Als onderzoeker is het *van belang om van te voren goed vast te stellen hoe je de bevindingen wil gaan opschrijven, maar blijf daarin ook flexibel* als het op een andere manier nog beter kan. Verder heb ik de probleemstelling en het theoretische kader kritisch beoordeeld en aangepast. Ten slotte is het concept rapport opgesteld die als onderlegger fungeerde voor de afronding van de scriptie.

P5 – Eindproduct onderzoekschrift

Na mijn P4 presentatie ben ik vooral bezig geweest met de herziening van mijn concept rapportage. Alle hoofdstukken zijn op inhoud herzien en strakker geformuleerd. Dit heeft een kleiner en beter leesbaarder rapport opgeleverd. Daarnaast is er nog eens kritisch naar de onderzoeksvragen gekeken en zijn er enkele grotere en kleinere aanpassingen gedaan. Ik heb tijdens mijn hele afstudeerproces vaak geworsteld met mijn vaak te theoretisch aanpak. Op 17 maart kende dit een klein doorbraakje. Ik had een vrijkaart gekregen voor het symposium Vernieuwing Verbinden van Kennisplatform Corpovenista (2015). Daar, op de workshops over zeggenschap bij huurders zag ik wat de actuele vragen waren van de praktijk. In mijn empirisch onderzoek heb ik er bewust voor gekozen om alleen met bewoners te spreken. Daardoor heb ik – op de mensen bij de gemeente na – niemand uit het professionele werkveld gesproken. Waar ik maanden vooral op mijn eigen papier met de bewoners bezig was voelde het als een verademing om ook eens de verhalen en worstelingen van de professional uit de praktijk te horen.

5.4.4 REFLECTIE OP MIJN PERSOONLIJKE ONTWIKKELING

Op voorhand had ik vier persoonlijke leerdoelen geformuleerd namelijk (1) het systematisch leren opzetten van mijn eigen wetenschappelijke onderzoek, (2) verdieping in zowel kwalitatieve als kwantitatieve onderzoeksmethoden en als het onderzoek het toelaat ook toepassen, (3) het ontwikkelen van een gedisciplineerde werkhouding en (4) meer balans brengen tussen productiviteit en perfectionisme.

De eerste twee leerdoelen zouden als vanzelfsprekend gerealiseerd moeten worden door het afstudeerproces succesvol te doorlopen. In mijn keuzevakken heb ik mij zowel in de kwalitatieve als kwantitatieve kant van het onderzoek verdiept. Binnen dit onderzoek had het geen directe toegevoegde waarde om ook een kwantitatieve methode te gebruiken. Er is wel een poging gedaan door de respondenten stellingen te laten beoordelen, maar de kwalitatieve resultaten hiervan waren niet bruikbaar. Met betrekking tot het eerste leerdoel wil ik nog wel opmerken dat het erg *belangrijk is om je theoretisch onderzoek helder en duidelijk af te bakenen en af te sluiten*. Ik ben hier te vrijblijvend in geweest waardoor ik steeds weer extra theorie ging toevoegen.

Het derde leerdoel zou op voorhand het moeilijkst realiseerbaar worden. En achteraf is dat het ook wel gebleken. Ik kan hard werken en ik werk ook hard als ik mijn focus kan behouden. Tijdens het afstudeerproces heb ik veel afleiding gehad waardoor de focus nogal eens ontbrak. Doordat ik de neiging heb om als een spons alleen maar informatie te zuigen bleef ik vaak hangen in (te) brede en abstracte

theoretische modellen. Ik heb er letterlijk tientallen gemaakt. Als iets aanleiding gaf om weer ergens anders in te duiken maakte ik het mijzelf niet gemakkelijker. Door mijn studie heen is wel gebleken dat ik vaak aan iets erg goed begin, omdat er veel uitdaging en theoretisch werk te verrichten is. Na een goede start van het afstuderen heb ik erg veel moeite gehad om het werk naar de eindstreep te brengen. Op een onverklaarbare reden ontbreekt vaak de motivatie en focus. Daarnaast mis ik dan de discipline om mijzelf te corrigeren. *Het is nuttig dat je tijdens het afstudeerproces goed op je eigen gedrag kan reflecteren. Hierdoor heb ik mijzelf ook beter leren kennen en ben ik alerter geworden op mijn zowel sterke als zwakke punten.* Zo leerde ik dat mijn betere ideeën niet vanachter de laptop kwamen, maar door een rondje te gaan wandelen. Het was vaak belangrijker om even rust te nemen in plaats van alleen maar door gaan omwille van de productiviteit. Zoals wel vaker is gebleken helpen deadlines en stress mij goed om onder druk te presteren. Of het op de langere termijn vruchtbaar is blijft de vraag.

Het vierde leerdoel hangt erg samen met het derde. Perfectionisme is voor mij vaak een killer voor productiviteit. Het is mij onvoldoende gelukt om op de relatief rustige momenten het tempo erin te houden. Blijkbaar heb ik een vorm van druk nodig om te presteren. Na mate de tijdsdruk hoger wordt neemt het perfectionisme wel af. In de loop van de tijd heb ik wel geleerd dat *perfect* eigenlijk niet bestaat. *Door jezelf (te) hoge verwachtingen op te leggen kun je jezelf misschien ook alleen maar tegenvallen.*

